

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Bachelorscriptie Fiscale Economie

Ontwijken kunnen slechts de rijken

Naam: Fleur IJpelaar

Studentnummer: 570416

Begeleider: T.C. Hoogwout

Tweede beoordelaar:

Datum definitieve versie: 01-11-2023

Het geschrevene in deze scriptie is de opvatting van de auteur en niet noodzakelijk die van de begeleider, tweede beoordelaar, Erasmus School of Economics of Erasmus Universiteit Rotterdam.

Inhoud

Gebruikte afkortingen	3
1. Inleiding	4
1.1 Introductie	4
1.2 Probleemstelling	6
1.3 Toetsingskader	7
1.4 Afbakening	8
2. Doel en strekking van de successiewet 1956	9
2.1 Introductie	9
2.2 Historie.....	9
2.3 Rechtskarakter en rechtsgrond	10
2.4 Het huidige stelsel.....	11
2.5 Deelconclusie	12
3. Mogelijkheden tot belastingontwijking binnen de successiewet 1956.....	13
3.1 Introductie	13
3.2 Het IBO vermogensonderzoek	13
3.2.1 De baby-bv	14
3.2.2 De rollatorinvestering	15
3.2.3 De familiebank	18
3.3 Reactie politiek	19
3.4 Deelconclusie	21
4. Impact op de economie en antimisbruik.....	22
4.1 Introductie	22
4.2 Impact op de samenleving.....	22
4.3 Bestrijden ontwijkingsmogelijkheden.....	24
4.4 Deelconclusie	27
5. Conclusie en aanbeveling	28
5.1 Conclusie.....	28
5.2 Aanbeveling	29
Literatuurlijst.....	30
Bijlage	32

Gebruikte afkortingen

BOR	bedrijfsopvolgingsregeling
BV	besloten vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek
CPB	Centraal Planbureau
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
DGA	directeur-grotaandeelhouder
IB	inkomstenbelasting
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
SEO	Stichting Economisch Onderzoek
SW	Successiewet 1956

1. Inleiding

1.1 Introductie

Ongelijkheid is onder economen en binnen de maatschappij een veel besproken onderwerp. De vermogensongelijkheid is een thema dat binnen het Nederlands debat regelmatig naar bovenkomt. Het was Piketty die met een analyse en onderzoek naar de opeenhoping en verdeling van kapitaal in de 21^e eeuw een aanzet geeft tot diepere discussie over die ongelijkheid.¹ Vermogensongelijkheid heeft verschillende effecten op een samenleving en blijft gemakkelijk in stand door het van generatie op generatie (onbelast) door te geven.

In de fiscaliteit speelt het begrip ongelijkheid ook een terugkerende rol. Binnen het fiscale stelsel kan een strijd ontstaan tussen de betekenis, de mogelijkheden en de complexiteit van fiscale regelingen. Persoonlijke situaties en fiscale regelgeving kunnen belastingplichtigen de mogelijkheid bieden belasting te ontwijken. Door het ontwijken van belasting dragen bepaalde huishoudens minder bij aan het afdragen van belasting. Iets dat de gedachtegoed van het draagkrachtbeginsel verstoort, waarin de sterkste schouders de zwaarste lasten dienen te dragen. Onderwerpen als inkomens-, vermogens- en kansongelijkheid spelen een rol binnen de mogelijkheid tot belastingontwijking en het brengt daarmee verschillende opinies en debatten met zich mee. Does the winner takes it all? En moet men bepaalde regelgeving aanpassen voor een stap in de richting van een grotere gelijkheid in belastingheffing?

In de inkomstenbelasting wordt het (forfaitair) inkomen uit vermogen afwijkend belast in box 1, 2 of 3, waardoor afhankelijk van de box waarin het vermogen valt de belastingplichtige te maken krijgt met een afwijkende belastingdruk. Sommige belastingplichtigen zoeken graag de laagst mogelijke belastingdruk op en kunnen naar keuze hun vermogen structureren in box 1, 2 of 3. Dit wordt belastingarbitrage genoemd. Binnen de schenk- en erfbelasting is belastingarbitrage mogelijk en wordt dit ook toegepast.² Men kan op verschillende manieren een structuur bedenken om op die manier minder schenk- of erfbelasting te betalen. Als voorbeeld kunnen ouders met een gevulde spaarrekening een familiehypothek aan hun kinderen verstrekken waar rente tegenover staat. De rente kan zo afgestemd worden dat dit voor beide partijen voordelig is. Voor de ouders een rente die hoger is dan zij op het spaargeld bij de bank krijgen en voor de kinderen een lagere rente dan dat zij bij de bank moeten betalen op een lening. De voordelen en een concrete uitwerking van deze constructie zullen later in paragraaf 3.2.3 aan bod komen.

---

¹ Piketty, T. (2014). *Kapitaal in de 21ste eeuw*. De Bezige Bij Amsterdam.

² IBO (2022, 8 juli). *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

Het vormen van belastingconstructies met het oog op belastingarbitrage vormt een onderwerp binnen het gesprek over ongelijkheid. Door slim gebruik van fiscale regelgeving kan minder belasting worden geheven. Situaties die leiden tot arbitrage doen zich niet voor bij elke belastingplichtige en creëren op die manier situaties van ongelijkheid. Een individu die in relevante kenmerken fiscaal gelijk is met een ander individu, dient gelijk behandeld te worden ten opzichte van die andere. Een belastingplichtige met een familie met een groter vermogen dient met het oog op gelijkheid niet meer mogelijkheden tot belastingontwijking te hebben dan de gemiddelde belastingbetaler.

Het ministerie van Financiën heeft het over (opmerkelijke) belastingconstructies indien de belastingplichtige zo min mogelijk belasting betaalt door het omvormen, structureren of verschuiven van transacties, inkomen, winst en vermogen.³ Bij de constructies wordt gebruik gemaakt van verschillende grondslagen, tarieven, vrijstellingen en aftrekposten.

Op het moment dat het doel van de wet hierin wordt ontweken, kan men spreken van een onwenselijke belastingconstructie. Het leidt tot ongewenste neveneffecten die fiscale regelgeving onbedoeld met zich mee kunnen brengen. De Rijksoverheid kwam in november 2022 met het bericht dat het kabinet de opmerkelijke belastingconstructies gaat aanpakken.⁴

‘Ik vind het onwenselijk dat ons belastingstelsel het belastingplichtigen mogelijk maakt om op deze manier zo min mogelijk belasting te betalen. De aanpak van opmerkelijke belastingconstructies is daarom een belangrijke stap naar een evenwichtiger en neutraler belastingstelsel dat voor iedere belastingplichtige uitpakt zoals het is bedoeld — Staatssecretaris van Rij (Fiscaliteit en Belastingdienst)’

Experts binnen de Belastingdienst hebben een Interdepartementaal Beleidsonderzoek (hierna IBO) Vermogensverdeling uitgevoerd om het gesprek te doen aanwaaien over het beleid dat ziet op de vermogensverdeling.⁵ De schijnwerpers staan in dit onderzoek ook op de fiscale regelgeving en met name op de belastingconstructies die gevormd kunnen worden. Gehandeld wordt naar de letter van de wet, maar niet naar de geest van de wet. Fiscale onevenwichtigheden die mogelijkheden bieden tot optimale belastingplanning worden in kaart gebracht. De werking en het uiteindelijke voordeel worden besproken.⁶

Op grond van het IBO Vermogensverdeling kunnen beleidsopties worden aangedragen om oneigenlijk gebruik en belastingarbitrage tegen te gaan.

---

³ Voorjaarsnota 2023 II, vergaderjaar 2022/23, 36 350, nr. 1

⁴ Ministerie van Financiën. (2022, 29 november). *Kabinet pakt opmerkelijke belastingconstructies aan*. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/11/29/kabinet-pakt-opmerkelijke-belastingconstructies-aan>

⁵ IBO (2022, 8 juli), *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

⁶ IBO (2022, 8 juli), Bijlage 10 Opmerkelijke belastingconstructies

1.2 Probleemstelling

Het vinden van mazen in de fiscale regelgeving komt op verschillende gebieden binnen de fiscaliteit voor. In dit onderzoek focus ik mij op de meest opmerkelijke vormen van belastingontwijking binnen de schenk- en erfbelasting, die zijn genoemd in Bijlage 10 van het IBO Vermogensverdelingsonderzoek.⁷ Sprake is van een opmerkelijke constructie indien oneigenlijk gebruik van de fiscale regelgeving wordt uitgelokt en het op gespannen voet komt met het beoogde beleidsdoel. Getoetst en geselecteerd is op vier onderdelen: het gebruik, het inkomensbegrip, de vermogensoverheveling en de uitvoering.

Fiscale regelingen worden regelmatig heroverwogen (IBO, juli 2022). Negatieve evaluaties dienen aangepast, versoerd of hervormd te worden door waterdichte of efficiënte regelgeving. Gekeken moet worden of een beleidsdoel nog relevant is en de regelgeving doeltreffend. Onevenwichtigheden binnen de successiewet die mogelijkheid bieden aan fiscaal gestuurd gedrag zijn onwenselijk volgens het IBO Vermogensverdeling.

Het doel waarmee fiscale wetgeving is ingevoerd dient niet omzeild te kunnen worden. Lukt dit wel, dan moet men zoeken naar redelijke oplossingen voor dit probleem. Kennis over de mate van ontwijkingsmogelijkheden van de regelgeving binnen de successiewet biedt inzicht in de noodzaak voor aanpassing, versoering of hervorming van de wetgeving.

Het maatschappelijk debat raakt vaak het onderwerp van verschillen in vermogen binnen de samenleving. In beleidsdiscussies wordt steeds vaker naar vermogen, de verdeling van vermogen en de belastingheffing ervan gerefereerd. Bij het schenken of erven gaat vermogen over van de ene belastingplichtige op de ander. In het algemeen geldt: hoe hoger het vermogen hoe lonender de fiscale (ontwijkings) mogelijkheden. Op deze manier dragen bepaalde fiscale regelgeving bij aan de vermogensongelijkheid en dit is onwenselijk. Daarnaast loopt de overheid inkomsten mis door bepaalde ontwijkingsmogelijkheden die in de regel geld hadden moeten opbrengen voor de staat. Dit gat zal via andere wegen opgevuld moeten worden. Het is een vorm van grondslaguitholling die bestreden dient te worden.

De voorgaande problematiek doet leiden naar de vraag of de successiewet voldoende bestemd is tegen vormen van belastingontwijking en voldoet aan zijn doel en eisen. Hierin focus ik mij op de opmerkelijkste vormen aangedragen door het IBO Vermogensverdeling. De onderzoeksvraag die deze scriptie zal leiden luidt dan ook: *Wat zijn de opmerkelijkste vormen van belastingontwijking binnen de successiewet volgens het interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) en moet dit door middel van nieuwe wetgeving worden tegengegaan?*

---

⁷ IBO (2022, 8 juli), Bijlage 10 Opmerkelijke belastingconstructies

Door middel van de onderstaande deelvragen wordt naar een antwoord gezocht op de bovengenoemde probleemstelling.

1. Wat is het doel en de strekking van de successiewet 1956?
2. Welke manieren van belastingontwijking worden door het IBO aangedragen?
3. Wat is de invloed op de economie en worden de mogelijkheden aangepakt?
4. Moet de successiewet uitgebreid worden met antimisbruikbepalingen?

Als eerst zal het doel en de strekking van de successiewet worden onderzocht. Wat heeft de wetgever willen beogen met het invoeren van de successiewet? Het rechtskarakter van de successiewet zal hier aan bod komen. Vervolgens zal in het derde hoofdstuk dieper worden ingegaan op de meest opmerkelijke vormen van belastingontwijking binnen de successiewet volgens het IBO Vermogensverdeling. Het gaat hier om de baby-bv, de rollatorinvestering (de bedrijfsopvolgingsregeling) en de familiebank. Gekeken wordt naar voor welke groep de mogelijkheden van belastingontwijking het meest lucratief zijn en of dit maatschappelijk verantwoord wordt gevonden door de politiek en het kabinet.

In het vierde hoofdstuk bespreek ik de impact op de economie en de manieren waarop belastingontwijking op de hiervoor genoemde mogelijkheden wordt tegengegaan binnen de successiewet. Maken de (overige) regelgevingen de fiscale ontwijkingsmogelijkheden voldoende onaantrekkelijk of moet men kijken naar andere oplossingen? Tot slot beoordeel ik of de successiewet uitgebreid moet worden met antimisbruikbepalingen.

Bestaande literatuur zal gebruikt worden voor het doen van dit onderzoek. Wetenschappelijke literatuur wordt opgezocht, geëvalueerd en geanalyseerd.

1.3 Toetsingskader

Binnen het vierde hoofdstuk zal beoordeeld worden of de huidige regelgeving binnen de successiewet voldoende toereikend is met het oog op het doel van de invoering van de wet. Bij een bepaalde mate van ontoereikendheid kan de vraag ontstaan in welke mate de noodzaak bestaat voor overheidsingrijpen. Getoetst zal worden aan de doeltreffendheid en doelmatigheid, gekeken naar de fiscale context, werking en het te behalen voordeel.⁸

De doeltreffendheid wordt gemeten aan de voorwaarde dat de wet in belangrijke mate tot verwezenlijking van de door de wetgever beoogde doelstelling leidt. Het gaat hier om de maatschappelijk effecten en gestelde doelen van het beleid. De doelmatigheid valt samen in de realisatie van bepaalde prestaties met een beperkte inzet van middelen.

---

⁸ Kamerstukken II 2008/2009, 31390 nr. 3

De verhouding tussen de baten en lasten van de regelgeving dienen niet in een ongunstige verhouding uit te draaien. Voor het beoordelen van de doeltreffendheid is het van belang in kaart te brengen wat het beoogde doel is van de wetgever. Bepaald kan worden in welke mate deze doelen momenteel worden verwezenlijkt. Het doelmatigheidsvereiste kent een meer subjectief karakter en zal in overweging van verschillende aspecten moet worden beoordeeld.

Wetgeving dient daarnaast eenvoudig in gebruik, duidelijk en toegankelijk te zijn, voor zowel de fiscus als de belastingplichtige. Dit valt samen in de uitvoerbaarheid van de wetgeving. De kracht van de verschillende kwaliteitseisen zijn afhankelijk van de situatie. Voorop staat wel dat het zijn doeltreffende karakter niet verliest.

1.4 Afbakening

In dit onderzoek wordt van belastingconstructies gesproken indien opmerkelijk gebruik wordt gemaakt van fiscale regelgeving. Bedoeld wordt dat een belastingplichtige zodanig schuift met vermogen dat minder belasting hoeft te worden betaald binnen de successiewet. Gebruik wordt gemaakt van legale strategieën om de belastingdruk te minimaliseren via bestaande belastingwetten. Men opereert binnen de grenzen van de wet en blijft zodanig legaal. De uitkomst van de fiscale regeling komt op gespannen voet met het beoogde beleidsdoel. Regelgeving wordt getoetst aan het gebruik, het inkomensbegrip, de vermogensoverheveling en de uitvoering ervan om te spreken van een opmerkelijke vorm van belastingontwijking.

Voor het vermogensbegrip sluit ik aan bij de statische definitie in het kader van de successiewet. Het zijn alle financiële en niet-financiële bezittingen van huishoudens (spaargelden, aandelen, deelnemingen, ondernemingsvermogen, de eigen woning en overige bezittingen) verminderd met de schulden en leningen, die geschonken of geërfd zijn. De belastingplichtige betaalt belasting over de waarde van al wat krachtens erfrecht of krachtens schenking wordt verkregen van iemand die ten tijde van overlijden en respectievelijk de schenking in Nederland woonde (art. 1, lid 1 SW 1956).

2. Doel en strekking van de successiewet 1956

2.1 Introductie

Het kennen en begrijpen van een wet betekent niet alleen dat je de woorden kent, maar ook dat je de kracht en strekking ervan begrijpt.⁹ Het geven van betekenis aan een wet binnen grammaticale interpretatie¹⁰ gaat in enkele gevallen gepaard met een bepaalde mate van vrijheid tot invulling. De Hoge Raad stelt dat in het toepassen van deze vrijheden een bepaalde grens moet worden getrokken van redelijkheid. Zo stelt de Hoge Raad dat de vrijheid van invulling niet zo ver dient te gaan, dat met het oogmerk op belastingverijdeling, elke weg kan worden gekozen die in strijd is met het doel en strekking van de wet (normvereiste).¹¹

De vraag komt op hoe kan worden bepaald wanneer een handeling in het kader van belastingontwijking in strijd is met het doel en strekking van de successiewet 1956 en daarmee volgens de Hoge Raad dient worden tegen te gaan. Uit onderzoek van Chin-Oldenziel en Belkaid-Koubia blijkt dat de Hoge Raad voor toetsing aan het normvereiste voor de directe belastingen met name de wetshistorie als uitgangspunt neemt om het doel en de strekking van de wet te achterhalen.¹² De wetgeschiedenis geeft vaak een duidelijk beeld van datgeen dat de wetgever voor ogen heeft gehad bij het invoeren van de wet.

Om een goed beeld te krijgen van (het overschrijden van) het doel en de strekking van de successiewet 1956 zal in dit hoofdstuk dieper worden ingegaan op de historie van de wet. Vervolgens wordt het rechtskarakter besproken om een helder beeld te vormen van het ontstaan en de eigenschappen van de successiewet door de jaren heen en in zijn huidige vorm.

2.2 Historie

Al sinds de zevende eeuw voor Christus wordt in het oude Egypte een heffing verbonden aan de overgang van vermogen bij overlijden. Door de geschiedenis heen kent men verschillende vormen van nalatenschapsheffingen. Zo wordt in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bij het plakkaat van 1598 voor het gewest Holland voor het eerst een legitieme vorm van overgangsbelasting ingevoerd, in deze tijd het successierecht. Het belasten van goederen waar geen tegenprestatie voor is geleverd werd vanuit maatschappelijk oogpunt als aanvaardbaar gezien. In de andere gewesten wordt snel daarna ook het successierecht ingevoerd, echter wel met een verschil in tarief en werking. Geheven wordt over verervingen in de zijlijn, ofwel de impost op de collaterale successiën. Slechts broers, zusters en hun afstammelingen worden in de heffing betrokken.

---

⁹ Ulpianus Digesta, 1.3.17 'Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem'

¹⁰ Indien de betekenis wordt gerechtvaardigd op grond van bepaald spraakgebruik

¹¹ HR, 13-03-2009, nr. 43 946, ECLI:NL:HR:2009:BH5619, BNB 2009/123

¹² M. Chin-Oldenziel en M. Belkaid-Koubia, *Fraus legis*, het normvereiste geanalyseerd, WFR 2013/1492

Vanaf de Bataafse republiek in 1798 wordt een eenheid in belastingheffing doorgevoerd. Op de saldo's der boedels wordt een belasting ingesteld, dit na aftrek van de aangewezen schulden of kosten. De heffing heeft eigenschappen van zowel een boedelbelasting als een verkrijgingsbelasting. In beginsel staat de verkrijging centraal ten opzichte van de verkrijger. Toch worden op grond van verwantschap uitzonderingen vastgelegd binnen het successierecht, waarin verlaagde tarieven gelden voor een nauwer verwantschap.

Met de Franse invloeden gaat in 1812 het droit de mutation par décès van kracht. Hierin staat niet de gehele boedel centraal, maar wordt afgeweken van schulden. Iets wat tot nadelige toepassingen leidde in het opzicht van de republiek. Dit stelsel bleef dan ook niet lang in stand. In 1818 krijgt het successierecht meer trekken van een verkrijgingsbelasting. Geheven wordt over de netto verkrijgingen in combinatie met een verwantschapsprogressie.

In 1879 wordt voor het eerst in de rechte lijn geheven en in 1911 wordt een tweede progressie ingevoerd. Naast verwantschap speelt nu de grootte van verkrijging ook een rol. Vanaf 1917 wordt het schenkingsrecht geïntroduceerd. In 1956 ontstond de successiewet zoals wij deze nu nog gebruiken. Tot 2010 werden drie belastingen geheven: recht van successie, schenking en overgang. Het recht van overgang kennen wij niet meer binnen de huidige wetgeving.¹³

2.3 Rechtskarakter en rechtsgrond

Het uitgangspunt van de inrichting van het successierecht was een boedelbelasting. Dat wil zeggen dat over het saldo van iedere nalatenschap belasting werd geheven. Bij een boedelbelasting wordt voor de heffing geen rekening gehouden met de band tussen de erflater en de verkrijger. In de huidige vorm kennen wij de successiewet 1956 nagenoeg geheel als een verkrijgingsbelasting.¹⁴ Hierbij wordt voor de heffing rekening gehouden met de band tussen de erflater en de verkrijger, door middel van het op hem toe te passen tarief en vrijstelling. De toename in vermogen bij de verkrijger wordt belast via de successieheffing. Binnen de wet zijn verschillende tarieven, tariefgroepen, aftrekposten en vrijstellingen vastgesteld. De verkrijger dient aangifte te doen bij een verkrijging boven de vrijstelling.

De rechtsgrond bepaalt mede het karakter van de belasting en het karakter is bepalend voor de inhoud van het waardebegrip. De rechtsgrond wordt door de meeste schrijvers over successiebelastingen gevonden in de vermeerdering van draagkracht bij de verkrijger als gevolg van een erfelijke verkrijging of een gift. Het moet in het oogpunt van de draagkrachtvermeerdering niet uitmaken of een verkrijging afkomstig is van een binnenlandse of buitenlandse belastingplichtige.¹⁵ In beide situaties is namelijk sprake van een draagkrachtvermeerdering bij de verkrijger.

---

¹³ Sonneveldt, F. (2022). *Wegwijs in de Successiewet*. 1.1 Korte historische schets

¹⁴ De successiebelastingen hebben ook trekken van een nalatenschapsbelasting, zo vormt bijvoorbeeld de woonplaats van de erflater en de schenker het aanknopingspunt voor de heffing.

¹⁵ Sonneveldt, F. (2022). *Wegwijs in de Successiewet*. 1.2 Rechtsgronden

Primair zou gekeken kunnen worden naar de woonplaats en nationaliteit van de verkrijger. Echter, wegens de beperkte controlemogelijkheden en een achterstandspositie in het internationale kader dat wordt gecreëerd, wordt aangegrepen bij de woonplaats van de erflater of schenker. De beperkte controlemogelijkheid volgt onder andere uit het OESO-Successiemodelverdrag 1982. Ook richt de Aanbeveling van de Europese Commissie zich op de erflater boven de verkrijger. Steunend op het draagkrachtbeginsel is de toename in het tarief bij een grotere verkrijging niet vreemd, de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten.

Rechtvaardiging in de verwantschapsprogressie wordt gevonden in het concept van de buitenkans of de bevoorrechte verkrijger. Zonder dat een tegenprestatie is geleverd, verkrijgt men 'onverwacht' vermogen. Hoe onverwachter de verkrijging hoe zwaarder deze wordt belast.¹⁶ Oud-staatssecretaris van Financiën de Jager verwijst eveneens naar de genoemde principes als rechtvaardiging van heffing.¹⁷ Het is de culturele en historische achtergrond die een rol speelt in de verwantschapsprogressie. Primair dienen naaste bloedverwanten, aanverwanten en echtgenoten elkaar in financieel opzicht bij te staan (art. 4:10 BW). De basis van het familie-eigendom vinden we terug in de vrijstelling en lagere tarieven voor de langstlevende echtgenoot en de kinderen. Met een verwantschapsprogressie wordt daarnaast de prikkel niet ontnomen om voor een volgende generatie te sparen. Iets wat de financiële kwetsbaarheid van de verkrijgers vermindert en daarmee positief is voor de samenleving.¹⁸

Naast eerdere gronden kan beargumenteerd worden dat bij een erfrechtelijke verkrijging of een gift de aangroei van vermogen bij de verkrijger, de sluis van heffing nog niet heeft gepasseerd.¹⁹ Vanuit dit oogpunt wordt de vermogenstoename krachtens erfrecht of schenking en de vermogenstoename uit inkomen met elkaar vergeleken. Inkomen uit arbeid wordt in de heffing betrokken. Het lijkt dan eerlijk om ook een heffing toe te passen op het verkregen vermogen uit een erfrechtelijke verkrijging of schenking. Dat de verkrijging zonder inspanning wordt verkregen levert voor enkele een extra rechtvaardigingsgedachte op. Zij vinden het eerlijk om een belasting te heffen over baten die iemand 'zomaar' toevloeien. Echter, niet iedereen vindt dit voldoende grond voor rechtvaardiging en ook de Raad van State beoordeeld dit als onvoldoende toereikend om de schenk- en erfbelasting te rechtvaardigen.²⁰

2.4 Het huidige stelsel

De schenk- en erfbelasting zoals we deze in de huidige vorm kennen binnen de successiewet 1956 kenmerkt een verkrijgingsbelasting (art. 36 SW 1956), zodat geheven wordt over de waarde van iedere afzonderlijke verkrijging. Het gaat om de individuele verkrijging, waarbij de draagkrachtvermeerdering bij de verkrijger wordt belast.

---

¹⁶ J.E.A.M. van Dijck, G.T.K. Meussen, *Waarde in het economische verkeer*, Deventer: Kluwer 2004.

¹⁷ Kamerstukken II, 2008-2009, 31 930, nr. 9, p. 6

¹⁸ Sonneveldt, F. (2022). *Wegwijs in de Successiewet*.

¹⁹ Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3, p. 17

²⁰ J.P. Boer, *Het ontbreken van een rechtsgrond voor de schenk- en erfbelasting. Enkele overwegingen in successie*, Bundel LOF-congres, Leiden, 2008, p. 39. | Kamerstukken II, 2008-2009, 31 930, nr. 4, p. 2

De successiewet 1956 kent verschillende tarieven en vrijstellingen die afhankelijk zijn van de relatie tot de erflater of schenker. Erfbelasting wordt geheven over de waarde die wordt verkregen bij het overlijden van iemand die ten tijde van het overlijden in Nederland woonde.²¹ Verschillende fictiebepalingen zijn in de wet opgenomen om mogelijkheden tot het ontgaan van belastingheffing te verkleinen (art. 6 t/m 17a en art. 33, onder 12°, tweede volzin, SW). De schenkbelasting wordt voor het grootste deel geheven over de waarde die wordt verkregen bij het ontvangen van een gift van iemand die ten tijde van de gift in Nederland woonde. De definitie van een gift wordt gegeven in het tweede lid van art. 7:186 van het Burgerlijk Wetboek (BW). De woonplaats van de verkrijger speelt geen rol voor de heffing van schenk- en erfbelasting, in tegenstelling tot die van de schenker of erflater.²²

In het algemeen geldt dat het tijdstip van verkrijging plaatsvindt op het moment dat de erflater overlijdt of het moment waarop de schenking tot stand komt (art. 7:175 BW). De waarde van de verkrijging wordt bepaald naar de waarde van het economische verkeer (art. 21, lid 1 SW).²³ Een objectivering die ervoor zorgt dat de bestemming en de persoonlijke waarde van de verkrijging geen rol spelen in de beoordeling ervan. De tarieven uit de successiewet worden later in paragraaf 3.2.2. in meer detail besproken.

2.5 Deelconclusie

In hoofdstuk twee is het doel en de strekking van de successiewet 1956 besproken. Op deze manier is getracht de ratio van de wet te achterhalen. De focus werd gelegd op met name de wetshistorie, hetgeen waar het normvereiste aan getoetst kan worden. De wet heeft zich door de geschiedenis grotendeels gevormd naar een verkrijgingsbelasting, waarin over de waarde van de gift danwel erfenis wordt geheven. De nadruk ligt hier op de woonplaats van schenker of erflater. Het tijdstip en de waarde zijn van belang voor het vaststellen van een verkrijging.

Kijkend naar de rechtsgrond wordt het belasten van een verkrijging zonder enige tegenprestatie als een aanvaardbare handeling gezien. Daarnaast wordt rechtvaardiging voor belasting gevonden in de vermeerdering van het draagvermogen bij de verkrijger, het buitenkanslement, het feit dat het vermogen bij de verkrijger nog geen sluis van belasting is doorgekomen en door enkele wordt de inspanningsgedachte ook meegenomen.

---

²¹ Sonneveldt, F. (2022). *Wegwijs in de Successiewet*. 2.2 Algemeen

²² Zowel de schenk- als erfbelasting kennen verdere nuancerings die voor het schrijven en de leesbaarheid van deze scriptie buiten beschouwing worden gelaten.

²³ Onder 'waarde in het economische verkeer' moet worden verstaan: de prijs die bij aanbidding ten verkoop op de voor het goed meest geschikte wijze na de beste voorbereiding op het tijdstip van de verkoop door de meestbiedende gegadigde zou worden besteed.

3. Mogelijkheden tot belastingontwijking binnen de successiewet 1956

3.1 Introductie

De schenk- en erfbelasting kent voor- en tegenstanders. Voor de een is het een belasting die invulling geeft aan een directe herverdeling van bezit en daarmee de kansengelijkheid bevordert. De ander ziet het als een oneerlijke heffing op bezit. Voor velen voelt het als een dubbele heffing, omdat het tijdens het leven van de schenker of erflater ook al eens is belast.²⁴ Het is een belasting die veel emoties aanwakkert en door sommigen het liefst ontweken wordt.

Het huidige fiscale stelsel kent voor de successiewet 1956 mogelijkheden tot belastingconstructies om op die manier minder schenk- en erfbelasting te betalen. Het gaat om het gebruik van fiscale regelingen die tot belastingarbitrage leiden. Geschoven wordt met bezit en schuld zodat minder belasting wordt betaald. Bepaalde regelingen binnen de successiewet 1956 kunnen op deze manier bijdragen aan de vermogensongelijkheid. Experts binnen de belastingdienst hebben een rapport opgesteld met constructies die zij geregeld in de praktijk tegenkomen. Hieruit blijkt dat de fiscale onevenwichtigheden en de complexiteit van het belastingstelsel de verschillen tussen huishoudens in de vermogensverdeling vergroot.

Het is met name de rijkste 1 procent van de Nederlandse bevolking die zich kan toedienen op de fiscale constructies. Zij bezitten een derde van al het private vermogen waarmee zij via de complexiteit van het belastingstelsel een lagere belastingdruk ervaren.²⁵ Het kabinet ziet dat de bestaande fiscale onevenwichtigheden de vermogensverdeling op een negatieve manier beïnvloeden. Via deze mogelijkheden houdt de schenk- en erfbelasting een ongelijkheid in stand en daarmee een onrechtvaardige manier van heffen. Onrechtvaardig in de zin dat de constructie slechts voor een kleine groep van de bevolking lucratief is en het gaat om die groep grote vermogende, die (in de meeste gevallen) het belastinggeld gemakkelijker kan missen.

In het derde hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op dergelijke constructies. Welke vormen van belastingontwijking komen in de praktijk voor binnen de successiewet 1956 en in welke mate drukt een constructie zich uit in waarde. Wat vindt de politiek van de ontwijkingmogelijkheden en in welke mate wordt actie ondernomen?

3.2 Het IBO vermogensonderzoek

Binnen het Interdepartementaal Beleidsonderzoek is een lijst opgesteld met de meest voorkomende vormen van belastingconstructies in Nederland.²⁶ Constructies die de vermogensongelijkheid versterken door het ontwijken van schenk- en erfbelasting, waardoor de grote vermogens binnen de familiesferen blijven hangen.

---

²⁴ IBO (2022, 8 juli). *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

²⁵ Kamerstukken II, 2022-2023, 36 200-IX, nr. 4

²⁶ IBO (2022, 8 juli). *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

3.2.1 De baby-bv

Beschuit met muisjes om de geboorte van het pasgeboren kind te vieren, met als cadeau aandelen in de door de ouders opgerichte besloten vennootschap (B.V.). Het pasgeboren kind heeft met de aandelen het toekomstige voordeel, ofwel de waardevermeerderingen, uit de onderneming in handen. De ouders weten het ondernemingsvermogen zo te structureren dat fiscaal geen sprake is van een schenking en bij overlijden niet meer gesproken kan worden van een erfenis. Bij een schenking moet namelijk sprake zijn van verarming bij de ouders. Als hier niet aan wordt voldaan kan het betalen van belasting worden ontweken.

Bij een baby-bv is een minderjarig kind in het bezit van aandelen in een vennootschap om op die manier de toekomstige voordelen op de aandelen te doen toekomen. De ouder die ondernemer of directeur groot aandeelhouder (hierna: DGA) is, kan voor zijn pasgeboren baby een B.V. oprichten en hierin de aandelen van de eigen holding inbrengen. De vermogenswinsten groeien op deze manier niet verder in de holding van de ouders, maar in de vennootschap van het (pasgeboren) kind. Vanaf de geboorte behoort het vermogen direct tot het kind en is geen sprake van een verarming bij de ouders. Tot een moment van schenken komt het daardoor niet. Ook blijft de erfbelasting over de vermogenswinsten achterwege indien de ouder overlijdt.²⁷ Immers, ook hier is niet voldaan aan het criteria van verarming. De constructie kan ook op een ouder kind worden toegepast. Wel is het zo dat de voordelen groter kunnen zijn indien het kind jonger is.

De laatste meting kent 104 minderjarigen als enig aandeelhouder van een besloten of naamloze vennootschap.²⁸ Vermeld is dat de ouders het zeggenschap hebben over het vermogen van de kinderen. Binnen het zeggenschap zit naar mijn inzicht mogelijkheid tot het creëren van maatregelen tegen de constructie. Toelichting hierop zal in paragraaf 4.3 aan bod komen. De transactie tussen ouder en kind is niet of moeilijk te waarderen op het moment dat de rechtshandeling plaatsvindt. Dit komt door de onzekere winstverwachting.

Indien het kind, vallende onder de genoemde constructie, het proces van het vormen van een baby-bv op latere leeftijd doorzet voor zijn of haar eigen kinderen, ontstaat een baby-bv carousel waarin schenk- en erfbelasting oneindig kan worden vermeden. De ouders zullen voor de besloten vennootschap gaan werken en op die manier het bedrijf voortzetten. De waardevermeerdering blijft voor het kind zonder dat het aan de schenk- of erfbelasting onderhevig is. De ouders nemen genoegen met een arbeidsbeloning als werknemer in dienst van de vennootschap. Via deze weg kunnen ouders vermogen overhevelen naar de kinderen zonder dat daar heffing aan te pas komt. Dit is onwenselijk en leidt tot gaten in de opbrengst van de schenk- en erfbelasting. In paragraaf 4.3 wordt onderzocht of ruimte bestaat maatregelen te treffen tegen misbruik van de grammaticale interpretatie van art. 1 SW.

---

²⁷ IBO (2022, 8 juli), Bijlage 10 Opmerkelijke belastingconstructies

²⁸ Kamerstukken II, 2022-2023, 36 202, nr. 27 afd. 10

3.2.2 De rollatorinvestering

Het schenken en erven is in Nederland tegen verschillende tarieven belast. Het tarief kent een dubbele progressiviteit, wat inhoudt dat zowel de mate van verwantschap als de omvang van de verkrijging een rol speelt bij de heffing.²⁹ De partner en afstammelingen in de rechte lijn vallen in de eerste tariefgroep. Deze groep wordt belast tegen 10%-20%, afhankelijk van de omvang (tariefgroep 1a). Verkrijgingen door afstammelingen in de tweede of verdere graad worden feitelijk belast tegen een tarief van 18%-36% (tariefgroep 1b). Andere relaties ten opzichte van de schenker of erflater vallen in de tweede tariefgroep. Deze groep wordt belast tegen 30%-40%.

Voor de verkrijging van ondernemingsvermogen krachtens schenking of erfrecht kent de successiewet 1956 sinds 1 januari 2002 verschillende bedrijfsopvolgingsregelingen (BOR). Met de regeling dient voorkomen te worden dat de voorzetting van de onderneming in gevaar komt, doordat liquide middelen uit de onderneming aangewend dienen te worden voor de betaling van schenk- en erfbelasting. De ratio hierachter is dat de schenk- en erfbelasting geen bedreiging mag vormen voor een ongemoeide voortzetting van een onderneming.³⁰

Onder voorwaarden wordt een vrijstelling geboden binnen de schenk- en erfbelasting bij verkrijging van ondernemingsvermogen. Sprake moet zijn van een bedrijfsopvolging. De wet spreekt van een bedrijfsopvolging indien de schenker de onderneming voor minimaal vijf jaren heeft gedreven of als de erflater de onderneming minimaal een jaar als ondernemer heeft gedreven. De voortzetter dient de onderneming ten minste voor vijf jaren voort te zetten. Tot een ondernemingsvermogen van €1.205.871 geldt een 100% vrijstelling (art. 35b, eerste lid, onderdeel a SW). Boven deze waarde geldt een vrijstelling van 83% (art. 35b, eerste lid, onderdeel b SW). Daarnaast bestaat een vrijstelling voor het verschil tussen de waarde going concern en de liquidatiewaarde als de eerste lager is dan de laatste, zodat de verkrijger niet belast wordt over een (vaak veel) hogere liquidatiewaarde.

Indien een onderneming in een besloten vennootschap (hierna: B.V.) wordt gedreven, kan de vrijstelling ook worden toegepast. De erflater of schenker dient dan de aandelen in een B.V. voor eenzelfde periode in bezit te hebben en daarnaast moet de onderneming gedurende eenzelfde periode door een lichaam te zijn gedreven. De voortzetter zal de aandelen de volgende vijf jaren niet mogen vervreemden en de onderneming onder zijn naam moeten blijven drijven.³¹ Om voor de BOR in aanmerking te komen dienen de aandelen kwalificerend ondernemingsvermogen te zijn of dient sprake te zijn van een aanmerkelijk belang.³² Een aanmerkelijk belang ontstaat indien een belastingplichtige, al dan niet samen met zijn partner, direct of indirect voor tenminste 5% van het geplaatste kapitaal aandeelhouder is in een vennootschap (art. 4.6, onderdeel a IB 2001). Het aanmerkelijk belang kan naast gewone aandelen ook gecreëerd worden in de vorm van soort aandelen. Dit zijn aandelen waaraan een bijzonder recht of een bijzondere verplichting kleeft. Zo hoeft de houder van een soort aandeel niet volledig mee te delen in de overwaarde van de onderneming, wat voordelig kan zijn in het kader van de bedrijfsopvolging.

---

²⁹ Sonneveldt, F. (2022). Wegwijs in de Successiewet. 7.1 Tarief (art. 24 SW 1956)

³⁰ Sonneveldt, F. (2022). Wegwijs in de Successiewet. 7.8 Bedrijfsopvolgingsregeling Successiewet 1956

³¹ IBO (2022, 8 juli). Bijlage 10 Opmerkelijke belastingconstructies

³² CPB (2019, december). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*. CPB Notitie. S. Groot, M. Lever, J. Möhlmann

Op de bedrijfsopvolgingsregeling is kritiek. De ruime vormgeving van de faciliteit zou ertoe leiden dat ook in de gevallen waarbij de continuïteit van een onderneming niet op het spel staat, er niet of nauwelijks schenk- en erfbelasting wordt geheven. De BOR wordt daarmee toegepast op verkrijgers waarvoor de vrijstelling niet van noodzakelijk belang is om de bedrijfsoverdracht tot stand te laten komen. In de evaluatie van de BOR spreekt de Stichting Economisch Onderzoek (hierna: SEO) dan ook van een cadeau effect.³³ Daarnaast blijkt uit een intern onderzoek van de belastingdienst dat in de nalatenschappen over 2017 in 75% van de gevallen voldoende vrije middelen bestonden om de onderneming voort te zetten zonder toepassing van de BOR.³⁴ Een onwenselijke uitkomst als u het mij vraagt.

Voor grote vermogens biedt de bedrijfsopvolgingsregeling een prikkel om zoveel mogelijk aan te merken als ondernemingsvermogen. Op deze manier kan een grote hoeveelheid aan schenk- en erfbelasting ontweken worden. Grote vermogende huishoudens kunnen via deze weg flink geld besparen. Zo blijkt uit onderzoek van het Centraal Plan Bureau (CPB) dat het voordeel van de BOR vaak terecht komt bij de nieuwe generatie, die binnen die generatie gemiddeld al meer vermogend zijn. Iets wat bijdraagt aan een grotere vermogensongelijkheid.

Voorbeeld 3.1 De Rollatorinvestering

De oom van Mark bezit €50 miljoen aan spaarvermogen en Mark is zijn enige erfgenaam. Bij het overlijden van de oom van Mark zou €18 miljoen aan erfbelasting moeten worden betaald door de verkrijger (Mark).³⁵ Indien het spaarvermogen nog voor het overlijden van de oom kan worden omgevormd tot ondernemingsvermogen wordt het bedrag aan erfbelasting echter verminderd. De oom besluit het spaarvermogen als agio in de holding van Mark te storten.³⁶ De oom komt door de storting van zijn vermogen in de onderneming in het bezit van 1% van het aandelenkapitaal in de holding van Mark.

Ondanks dat de oom via de storting slechts 1% van het aandelenkapitaal bezit, verkrijgt hij met dezelfde storting wel 100% van de aandelen in een bepaalde soort. Daarmee is de oom aanmerkelijkbelanghouder op grond van art. 35c, vijfde lid, onderdeel b, SW 1956. Het spaargeld dat de holding heeft ontvangen valt onder de reikwijdte van de BOR indien het binnen de holding wordt aangewend als ondernemingsvermogen.

De oom overlijdt twee jaar later en voldoet daarmee aan het bezitstermijn. Het spaargeld is als ondernemingsvermogen aangewend binnen de onderneming. Indien de aandelen nog steeds €50 miljoen waard zijn bedraagt de erfbelasting met toepassing van de BOR nog krap €3 miljoen in plaats van €18 miljoen.³⁷ Een belastingvoordeel van maar liefst €15 miljoen.

³³ SEO. 2014. 'Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht'

³⁴ Ministerie van Financiën. (2020, april). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel*. Syntheserapport, publicatie-nr. 20402106. Zie ook J. Möhlmann en C. van Essen. (2022, april). *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*. CPB Notitie.

³⁵ Voor kleinkinderen en verdere afstammelingen geldt boven €138.642 een tarief van 36%

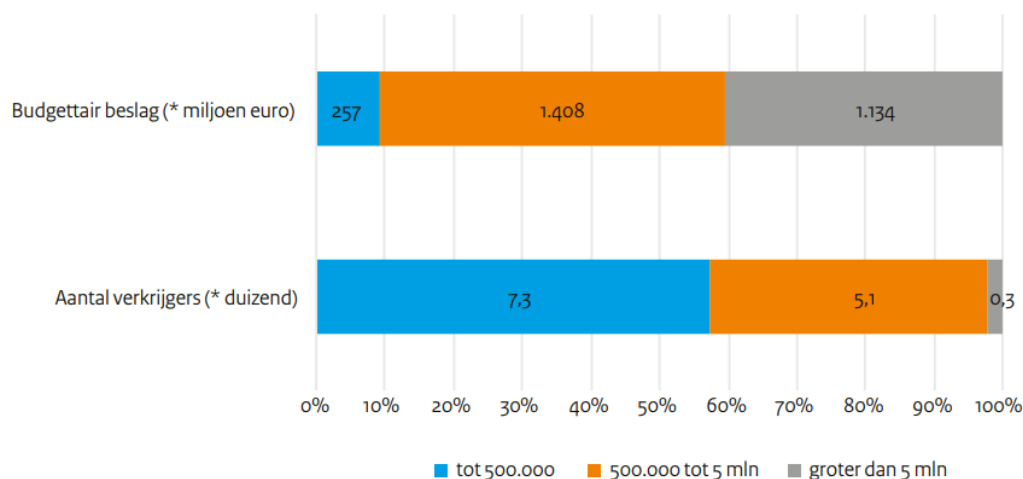
³⁶ Op het moment dat het als agio (boven op de nominale waarde van een aandeel) wordt gestort hoeven geen nieuwe aandelen te worden uitgegeven. De terugbetaling van agio kan voor de IB onbelast indien het agio door de notaris wordt omgezet in aandelenkapitaal en het aandelenkapitaal overeenkomstig wordt verminderd.

³⁷ $[(50 \text{ miljoen} - 1.205.871) * 0,17] * 0,36 = 2.986.201$ | Met 0,17 als 83% vrijstelling en 0,36 als tarief.

Het voorgaande voorbeeld maakt inzichtelijk hoe op een slimme manier de schenk- en erfbelasting ontweken kan worden. Door relatief gemakkelijk een aanmerkelijk belang te creëren in de onderneming en het spaargeld binnen de onderneming aan te wenden als ondernemingsvermogen wordt zo €15 miljoen aan belasting ontweken. Het toepassen van een fiscale regeling die in 75% van de gevallen niet nodig zou zijn geweest en vaak slechts lucratief is voor de echt grote vermogens (groter dan €5 miljoen) is naar mijn inzicht onwenselijk.

Uit onderzoek binnen het ministerie van Financiën blijkt dat het budgettaire beslag van de faciliteit met name de grote vermogens ten goede komt.³⁸ Zoals in Figuur 3.1 zichtbaar is gemaakt, komt 40% van het budgettaire beslag van de BOR (€1.134) terecht bij krap 2,5% van de verkrijgers van ondernemingsvermogen. Dit is niet opmerkelijk gezien het feit dat de 1% meest vermogende huishoudens maar liefst 75% van het totale aanmerkelijk belang in Nederland bezit. Via de faciliteit wordt met name door de grote vermogende huishoudens een heffing ontweken, die in het licht van het draagkrachtbeginsel juist wenselijk zou zijn.

Figuur 3.1 Gebruik BOR naar de waarde vrijgesteld vermogen in periode 2010-2016 (Bron: Ministerie van Financiën)

Uit de evaluatie van de fiscale regelingen gericht op de bedrijfsoverdracht uitgevoerd door het CPB volgt een gelijke conclusie.³⁹ Het is de kleine groep met grote vermogensoverdrachten die een groot deel van het totale belastingvoordeel in beslag nemen. Bijlage 1 vergelijkt de omvang van het voordeel bij schenkingen (rechts) en erfenissen (links), naar omvang van de overdracht. Uit de figuur blijkt dat 71% van de schenkingen een waarde had van minder dan €1 miljoen en gezamenlijk 21% van het belastingvoordeel ontving. Bij erfenissen ontving 83% een ondernemingsvermogen van minder dan €1 miljoen en omvatte het totale belastingvoordeel na aanspraak op de BOR 29%. Daarmee pakt ook hier de kleinste groep met grote vermogens het grootste voordeel van de bedrijfsopvolgingsregeling.

Met de hiervoor genoemde gegevens lijkt een versobering of andere invalshoek van de BOR een wenselijk. Binnen paragraaf 4.3 wordt verder onderzocht welke maatregelen al worden genomen tegen deze vorm van ontwijking en zullen tevens alternatieven worden besproken.

³⁸ Ministerie van Financiën. (2020, april). Bouwstenen voor een beter belastingstelsel. Syntheserapport, publicatie-nr. 20402106.

³⁹ CPB (2022, april). *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*. J. Möhlmann, C. van Essen

3.2.3 De familiebank

De familiebank is de verzamelnaam voor alle alternatieve financieringen dan een financiering bij de bank. Het primaire verschil is dat de geldverstrekker niet uit is op winst, maar de schuldenaar wil helpen op een manier die voor beide partijen voordelen biedt.⁴⁰ De familiebank wordt met name toegepast tussen ouders en hun kinderen. De kinderen gaan een lening aan om daarmee een (grote) uitgave te financieren. De regelingen binnen het fiscale stelsel maken het aantrekkelijk om de lening tegen een hogere rente af te spreken dan die bij de bank ter sprake zou komen. De hogere rente dient wel onderbouwd te zijn als een zakelijke en reële rente. Dit moet worden getoetst en is afhankelijk van alle feiten en omstandigheden.⁴¹

Uit jurisprudentie blijkt dat de Hoge Raad een meer economische benadering volgt in het bepalen van een reële rente. De rente dient in lijn te staan met wat een onafhankelijke derde onder vergelijkbare omstandigheden in rekening zou brengen. Bij een hoger rentepercentage dan de geldende marktrente, dient beoordeeld te worden van de reden van die hogere rente is. Een persoonlijke band tussen de geldverstrekker en schuldenaar is volgens het Ministerie van Financiën geen rechtvaardigende reden voor een hoger rentepercentage. Gekeken wordt naar de zekerheden die worden gegeven en naar het risicoprofiel van de geldnemer.⁴²

Voorbeeld 3.2 De familiebank

De ouders van Claire willen haar graag bijstaan in het financieren van haar eigen woning en bieden haar een lening van €250.000 zonder hypothecaire zekerheid. Zij bieden de lening aan tegen een rentevaste periode van 30 jaar en komen een rentepercentage van 4% overeen. Claire betaald het eerste jaar €10.000 rente aan haar ouders. Indien Claire de lening bij de bank had afgesloten tegen een rentepercentage van 2%, rekening houdend met een kortere rentevaste periode en hypothecaire zekerheid, zou zij in het eerste jaar €5.000 aan rente moeten betalen. Claire kan door het hogere rentepercentage bij haar ouders een hogere rente van haar inkomen in box 1 aftrekken (in 2023 tegen 36,93%).⁴³ De ouders van Claire besluiten een deel van de rente elk jaar belastingvrij terug te schenken via de schenkingsvrijstelling (in 2023 €6.035). Over dit bedrag hoeft geen aangifte worden gedaan.

Door gebruik te maken van de familiebank met betrekking tot een eigen woning kun je (fiscale) voordelen voor beide partijen naar relatief eigen voorwaarden inrichten. Daarnaast blijven op deze manier de liquide middelen binnen de familie en stromen deze niet naar een derde partij als de bank. Met name in tijden dat de spaarrente weinig oplevert kan een lening bij een alternatieve partij dan de bank aantrekkelijk zijn. De rente dient dan wel als een reël aanvaardbare rente te kwalificeren om terecht onder box 1 als aftrekpost te vallen.⁴⁴ Via deze weg doet de mogelijkheid zich voor een dubbel voordeel te behalen. De rente is onder box 1 aftrekbaar en wordt voor het deel onder de schenkingsvrijstelling niet als last ervaren. In paragraaf 4.3 zal ik dieper ingaan op de wenselijkheid van het gebruik en maatregelen aandragen.

⁴⁰ Fluitman-Marinussen, J. en Van Valburch, M. (2022). De familiebank

⁴¹ Fiscal Advies (2021, juli). Houd rekening met de fiscale grenzen van een familielening. Geraadpleegd van: <https://www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/houd-rekening-met-de-fiscale-grenzen-van-een-familielening/>

⁴² Ministerie van Financiën. (2021, april). Besluit Wob-verzoek beleid en uitvoering familiebank

⁴³ Uitgaande van een inkomen hoger dan €73.031

⁴⁴ Jongbloed fiscaal juristen. (2021). Familiebank en rentepercentage. Geraadpleegd van: <https://ap.lc/mbiWJ>

3.3 Reactie politiek

Het kabinet stelt dat het oneigenlijk gebruik van de fiscale regelingen door de meest vermogende groep te lang over het hoofd is gezien. Binnen de fiscaliteit zijn wegen gecreëerd die belastingontwijking mogelijk maken en het kabinet wil deze aanpakken. Onder het draagkrachtbeginsel zouden de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen en dat uitgangspunt dient volgens het kabinet steeds opnieuw gekoesterd te worden.⁴⁵ Daarnaast staan zij achter het uitgangspunt dat werk moet lonen en willen zij om die reden in de kabinetsperioden het vermogen zwaarder gaan belasten. Het kabinet is van mening dat de vermogensverschillen tussen groepen huishoudens groter is geworden door de fiscale onevenwichtigheden die ons stelsel en de successiewet 1956 rijk is.

D66 kamerlid Weyenberg verzocht in zijn motie om de effecten op de vermogensongelijkheid standaard mee te nemen in de besluitvorming.⁴⁶ Het is met name de top van de samenleving die profiteert van de vermogensverdeling en de fiscale regelgeving. Het kabinet weet niet uit te leggen dat de meest vermogende mensen relatief het minste vermogensbelasting afdragen en pleit voor een aanpak van deze mogelijkheden. Het bieden van inzicht in de bestaande oorzaken van de vermogensongelijkheid kan het kabinet richting geven in haar besluitvorming.

Kamerlid Romke de Jong (D66) riep de regering in 2022 op om onderzoek te doen naar belastingconstructies binnen de schenk- en erfbelasting.⁴⁷ Hij wil voorkomen dat constructies binnen de fiscale wet ertoe leiden dat kleine vermogenden meer belasting betalen dan de grote vermogenden. De Jong is bijvoorbeeld van mening dat bedrijven en ondernemers niet bestemd zijn voor pasgeboren kinderen en hun ouders om belasting mee te ontwijken. Hij stelt voor dat aandelen van minderjarigen in een B.V. altijd geacht worden in het bezit te zijn van de ouders. Op die manier kan de schenk- en erfbelasting niet worden ontweken.⁴⁸ Een voorstel van de Jong die naar mijn mening een redelijke oplossing biedt in de problematiek.

In 2014 stelt staatssecretaris van Financiën Wiebes (VVD) dat in 70% van de gevallen de heffing over de overgang van ondernemingsvermogen ook zonder toepassing van de BOR betaald had kunnen worden.⁴⁹ Dit percentage is later alleen maar gestegen, zo blijkt uit paragraaf 3.2.2. Toch blijft concrete actie vanuit de Tweede Kamer en het kabinet in de opvolgende jaren stil en worden jaarlijks miljoenen aan belastingheffing misgelopen. Kritische vragen die worden gesteld over de effectiviteit, rechtvaardigheid en kosten voor de staat leiden nauwelijks tot actie. Vele jaren blijft aanpassing in de faciliteit achterwegen. De politiek heeft hier jarenlang overheidsinkomsten op laten liggen ondanks dat de feiten waren onderzocht.

---

⁴⁵ Kamerstukken II, 2022-2023, 36 200, nr. 1

⁴⁶ Kamerstukken II, 2021/2022, 35572, nr. 60

⁴⁷ Kamerstukken II, 2021-2022, 35 927, nr. 119

⁴⁸ ANP (2022). D66 wil af van 'baby-bv' voor ontwijken erf- en schenkbelasting

⁴⁹ Frederik, J. (2019) *Hoe een goedbedoelde belastingregel voor de bakker op de hoek een goudmijn voor de allerrijksten werd*. Artikel op decorrespondent.nl

Na het recente onderzoek naar de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in 2022 heeft de staatssecretaris van Financiën Van Rij (CDA) gesteld verschillende aspecten te willen aanpassen.⁵⁰ Door zowel een aanpassing in het vrijstellingspercentage als in de grens, dient de belastingdruk bij de verkrijging van ondernemingsvermogen met toepassing van de BOR in positieve zin te veranderen. Het percentage en de grens zullen met ingang van januari 2024 van kracht zijn binnen de schenk- en erfbelasting.⁵¹

De vrijstellingsgrens zal van €1,2 miljoen naar €1,5 miljoen worden verhoogd. Het percentage boven de grens zal dalen van een 83% vrijstelling, naar een 70% vrijstelling.⁵² Het kabinet wil daarmee de BOR en de doorschuifregeling voor het aanmerkelijk belang behouden, maar deze wel aanpassen. Het doel is om met de aanpassingen een meer gerichte regeling te creëren, die robuuster is voor oneigenlijk gebruik. De aanpassingen zijn met name voor de relatief kleine bedrijven gunstig, door de verhoging van de eerste vrijstellingsgrens.

Wat betreft de familiebank vraagt de heer Grinwis (CU) aan staatssecretaris van Rij op welke manier de vermogenstransacties binnen de familiesfeer fiscaal neutraal behandeld kunnen worden. De heer Dassen (Volt) vult aan dat de schenk- en erfbelasting de vermogensongelijkheid in stand houdt en vraagt zich af wat de politiek gaat doen om de komende vermogensoverdrachten op een rechtvaardige manier te belasten.⁵³ Een terechte naar mijn mening, zeker in het kader van het draagkrachtbeginsel.

Het kabinet erkent vanuit het IBO dat een scheve vermogensverdeling een negatief effect heeft op de kansgelijkheid binnen Nederland.⁵⁴ Het is het overheidsbeleid dat invloed kan uitoefenen op deze scheefgroei van de vermogensverdeling in Nederland en de negatieve gevolgen die het met zich meebrengt. Het kabinet wil in haar aanpak jaarlijks de vermogensverdeling in kaart brengen en daarnaast periodiek de meest opmerkelijke belastingconstructies onder de aandacht stellen binnen de jaarlijkse Voorjaarsnota. Een goed streven die het aanpakken van de fiscale onevenwichtigheden tot gevolg hebben.

Dat nu vanuit de politiek reactie volgt op de verschillende manieren van belastingontwijking is vanuit de politieke tijdgeest verklaarbaar. Het budgettaire gat dat is ontstaan door onder andere het Kerstarrest van de Hoge Raad, de coronacrisis en het koopkrachtpakket met de steeds stijgende prijzen dient opgevuld te worden.⁵⁵ Het budgettaire tekort heeft het kabinet daarmee scherper gemaakt op de ontwijkmogelijkheden binnen het fiscale stelsel. De drang naar verandering en actie is groter geworden. Ik vind het discutabel of een budgettaire motivatie in het aanpassen van fiscale regelgeving de juiste is. Toch werd het tijd dat actie wordt ondernomen op de ontwijkmogelijkheden binnen de successiewet en dat is bereikt.

---

⁵⁰ CPB (2022). *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*. CPB Notitie. J. Möhlmann, C. van Essen

⁵¹ Kamerstukken II 2023-2024, 36 421, nr. 2

⁵² In het belastingplan zijn meerdere aanpassingen meegenomen zie: Rijksoverheid. (2023). *Plannen kabinet om fiscale regelingen bedrijfsoverdracht in aangepaste vorm te behouden*.

⁵³ Kamerstukken II, 2022-2023, 36 202, nr. 27, afd. 10

⁵⁴ Rijksoverheid. (2022). *Kabinetsreactie IBO Vermogensverdeling*

⁵⁵ V-N 2022/21.17 ; Tweede Kamer neemt moties aan over BOR

3.4 Deelconclusie

Binnen de successiewet 1956 bestaan verschillende manieren van belastingontwijking die met name lucratief zijn voor de kleinste groep vermogende belastingplichtigen. Het IBO Vermogensonderzoek heeft drie vormen van belastingontwijking als opmerkelijk aangemerkt binnen de schenk- en erfbelasting. Door een door de ouders opgerichte besloten vennootschap, waarvan het kind de aandelen bezit kan aan de kwalificatie van schenking of erving worden ontkomen. Gezien het ontbreken van deze cruciale grond is van een mogelijkheid tot heffing eveneens geen sprake. De bedrijfsopvolgingsregeling werd als tweede ontwijkingsmogelijkheid besproken. Om liquidatie bij bedrijfsopvolging te voorkomen is binnen de successiewet een vrijstelling met daarboven een vrijstellingspercentage opgenomen. Door de ruime vormgeving wordt echter nauwelijks schenk- en erfbelasting geheven, ook in de gevallen dat de continuïteit van een onderneming niet op het spel staat. Een cadeau effect ontstaat. De geboden faciliteit geeft ondernemers de prikkel om in het kader van overdracht zoveel mogelijk aan te merken als ondernemingsvermogen om op die manier in grotere omvang onder de heffing van schenk- en erfbelasting uit te komen.

De familiebank levert een combinatievoordeel op via een aftrek binnen de inkomstenbelasting gecombineerd met de toepassing van de schenkvrijstelling in de successiewet. Vanuit de politiek wordt het oneigenlijk gebruik van de fiscale regelingen als onwenselijk beschouwd. Het kabinet valt hierin met name terug op het draagkrachtbeginsel waarin de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen. De fiscale onevenwichtigheden hebben bijgedragen aan de vermogensverschillen tussen groepen huishoudens en het kabinet wil dit in de aankomende belastingjaren gaan aanpakken. Inzicht moet worden geboden in de effecten op de vermogensongelijkheid en regelingen dienen aangescherpt te worden.

4. Impact op de economie en antimisbruik

4.1 Introductie

Het kabinet presenteert traditiegetrouw op Prinsjesdag haar plannen voor het komende kabinetsjaar. De plannen moeten leiden naar een meer gelijkmatige koopkracht voor de Nederlandse huishoudens en ook komt steeds meer aandacht voor de vermogensverdeling in Nederland.⁵⁶ Het is een belangrijk aandachtspunt binnen de politiek, want ook vanuit de samenleving ontstaat een grotere zorg over de toenemende ongelijkheid. De hoge kosten van levensonderhoud in combinatie met het gegeven dat de omvang van het vermogen een bepalende rol heeft in de kwaliteit van leven brengt enige zorgen met zich mee. Het vermogensonderzoek van Piketty over de economische ongelijkheid in Nederland heeft het maatschappelijk debat alleen maar extra doen aanjagen.⁵⁷

Het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) naar de vermogensverdeling omvat een omvangrijk beeld van de verschillende invloeden op de vermogensverdeling en ongelijkheid.⁵⁸ Uit het rapport bleek dat de fiscale onevenwichtigheden en de complexiteit van het belastingstelsel een versterkende factor zijn in de groei van de vermogensongelijkheid. Zoals uit het derde hoofdstuk bleek, vormt de top 1% meest vermogende huishoudens een opmerkelijke groep in het kunnen toepassen van de belastingconstructies. Vanwege een afwijking in het vermogen ervaart deze groep een lagere belastingdruk.⁵⁹

De top 1% haalt (naast het inkomen uit arbeid) vaak een aanzienlijk deel uit de exploitatie van vermogen. Dit in tegenstelling tot de grootste groep Nederlanders die hun inkomen met name uit arbeid haalt. Het kabinet stelt dat de belastingdruk op vermogen in evenwicht moet worden gebracht met de belastingdruk op arbeid. Het overheidsbeleid dient de focus te leggen op het monitoren van de belastingdruk op het vermogen om de verdeeldheid in vermogen binnen de samenleving te beperken. Indien de politiek de Nederlandse slogan 'arbeid moet lonen' aan wilt houden is een verandering in de heffing van vermogen naar mijn inzichten nodig. Gekeken moet worden naar het heffingsverschil op arbeid ten opzichte van vermogen.

4.2 Impact op de samenleving

Het vermogen in Nederland is oneerlijk verdeeld en zit voornamelijk bij de top 1%.⁶⁰ Het hebben van vermogen biedt een maatschappelijke voorsprong en heeft verschillende effecten op de samenleving. Dit komt mede doordat de gemiddelde opbrengst op kapitaal hoger is dan de groeivoet op het nationale inkomen. De omvang van het vermogen heeft mede gevolgen voor de economische aspecten in de samenleving.

---

⁵⁶ Rijksoverheid. (2022). *Kabinetsreactie IBO Vermogensverdeling*

⁵⁷ Piketty, T. (2014). *Kapitaal in de 21ste eeuw*. De Bezige Bij Amsterdam.

⁵⁸ IBO (2022, 8 juli), *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

⁵⁹ CPB (2022, maart). *Ongelijkheid en herverdeling*. CPB Policy Brief. C. van Essen, W. Leenders, A. Lejour, J. Möhlmann, S. Rabaté

⁶⁰ IBO (2022, 8 juli), *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

Zo speelt de vermogensongelijkheid een rol in de toegankelijkheid tot het creëren van menselijk kapitaal. Bij gebrek aan middelen wordt minder of niet geïnvesteerd in educatie, terwijl daar vaak wel de capaciteit voor bestaat. Dit is zowel nadelig voor een individu als de maatschappij.⁶¹ Piketty stelt in zijn onderzoek naar vermogensongelijkheid dat de positie van een persoon in een maatschappij voor een groot deel afhangt van de afkomst en het vermogen van de ouders. Het belang van de eigen capaciteiten wordt daarmee van ondergeschikt belang om succesvol te zijn. De scheve verdeling in het vermogen doet inbreuk op de kanselijkheid en weegt zwaarder dan de eigen kwaliteiten.⁶² Een constatering die naar mijn inzicht onwenselijk is. Men dient niet op kans maar op kwaliteit geselecteerd te worden. Het is de schenk- en erfbelasting die een belangrijke rol kan spelen in de vermogensherverdeling. Mogelijkheden tot het ontwijken van heffing dienen dan ook gelimiteerd te worden tot nihil.

Op basis van de beschikbaar gestelde data door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is in 2019 door het Centraal Planbureau (CPB) onderzoek gedaan naar het effect van erfenissen en schenkingen op de vermogensongelijkheid.⁶³ Uit dit onderzoek bleek, niet geheel onverwacht, dat de kans om een erfenis of schenking te ontvangen een stuk hoger ligt bij huishoudens met een hoger vermogen. De vermogens van de ontvangende huishoudens ontwikkelen zich vervolgens gunstiger ten opzichte van de huishoudens die niets ontvangen. Beide aspecten houden de vermogensongelijkheid in stand binnen de samenleving.

Om de groei in vermogensongelijkheid tegen te gaan pleitte Piketty in zijn onderzoek voor een wereldwijde vermogensbelasting in de vorm van een progressieve successiebelasting. Het in stand houden van grote vermogens en daarmee de ongelijkheid wordt via die weg bemoeilijkt.⁶⁴ Piketty stelt namelijk dat vermogensoverdrachten die van generatie op generatie worden doorgegeven bijdragen aan de toenemende vermogensongelijkheid. Door het rendement dat generaties steeds weer op het familievermogen kunnen behalen ontstaan naar het verluid van Piketty de zogeheten dynastieën.

Vermogen heeft de eigenschap dat het gedurende de levensloop wordt opgebouwd. Men start het leven over het algemeen zonder vermogen en bouwt dit gedurende het leven op. De overdracht van vermogen naar de volgende generatie speelt een belangrijke rol in de vermogensongelijkheid. Ook uit het IBO Vermogensverdeling volgt de conclusie dat een te scheve vermogensverdeling in combinatie met een te hoge concentratie aan vermogen bij een selecte groep, negatieve effecten heeft op de economie en maatschappij als geheel. Het onderzoek laat zien dat de vermogensverdeling schever is dan eerder gedacht.⁶⁵

---

⁶¹ Van Bavel, B. (2014) Vermogensongelijkheid in Nederland, in: M. Kremer e.a., Hoe ongelijk is Nederland? Amsterdam: Amsterdam University Press 2014. Wetenschappelijke raad voor het overheidsbeleid.

⁶² Piketty, T. (2019). *Capital et idéologie*. Média Diffusion.

⁶³ CPB (2019, december). Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen. CPB Notitie. S. Groot, M. Lever, J. Möhlmann

⁶⁴ Piketty, T. (2019). *Capital et idéologie*. Média Diffusion.

⁶⁵ IBO (2022, 8 juli), *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling*

4.3 Bestrijden ontwijkingsmogelijkheden

De mogelijkheid tot het ontwijken van de schenk- en erfbelasting speelt een rol in de negatieve effecten van de vermogensongelijkheid. Binnen de successiewet 1956 bestaat mogelijkheid tot oneigenlijk gebruik van fiscale regelgeving. De toepassing van een faciliteit kan op gespannen voet komen staan met het beoogde beleidsdoel van de wetgever. De overheid erkent dit probleem en de staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit en Belastingdienst Van Rij heeft in een brief aan de Tweede Kamer een aanpak voorgedragen met manieren om de fiscale onevenwichtigheden en het oneigenlijk gebruik van fiscale regelingen aan te pakken.⁶⁶ De heer Van Rij gaat in op zowel de constructie van de baby-bv als op het gebruik van de bedrijfsopvolgingsregeling. De aanpak dient in de jaren 2024 - 2027 zijn vruchten af te werpen in de vorm van een grotere belastingopbrengst.

Onder de bedrijfsopvolgingsregeling wil de staatssecretaris het aan derden verhuurd vastgoed standaard aanmerken als beleggingsvermogen. Door de verhuur aan derden buiten de vrijstelling te laten wordt voorkomen dat de reikwijdte van de vrijstelling zich steeds verder uitrekt. Daarnaast wordt het vrijstellingspercentage binnen de BOR verlaagd naar 70%, na een verhoogde grensvrijstelling van €1,5 miljoen aan ondernemingsvermogen. De herijking dient structureel voordelen voor de overheid op te leveren. De genoemde maatregelen zullen in het Belastingpakket van 2024 worden meegenomen. Naast de maatregelen streeft de staatssecretaris naar het eenvoudiger, doelmatiger en evenwichtiger maken van de bedrijfsopvolgingsregeling. Hiermee dienen het meermaals- en oneigenlijk gebruik van de bedrijfsopvolgingsregeling worden aangepakt.

Naar gelang van de begrotingsregels dienen negatieve evaluaties binnen de fiscale wetgeving opgevolgd te worden. Regelingen die niet het beoogde resultaat behalen, dragen in die optiek slechts bij aan een steeds complexer wordend belastingstelsel. Dit geldt zowel voor de begrijpbaarheid van de burger als de uitvoerbaarheid voor de overheid.

De bedrijfsopvolgingsregeling is als faciliteit ingesteld om de continuïteit van de bedrijfsoverdracht niet in gevaar te brengen door de verplichting om schenk- en erfbelasting af te dragen. Het zou onwenselijk zijn dat een onderneming geforceerd moet worden gestaakt zonder dat de bedrijfsresultaten daar aanleiding toe geven. Binnen de schenk- en erfbelasting vormt de BOR een voorwaardelijke vrijstelling die slechts van toepassing is op het ondernemingsvermogen. Daarnaast is het vrijstellingspercentage ruim vormgegeven door geen maximum toe te wijzen aan het ondernemingsvermogen.

De bedrijfsopvolgingsregeling is met de tot nu aangedragen voorstellen van het kabinet nog niet waterdicht voor belastingontwijking. Ook het genoemde voorbeeld 3.1 uit paragraaf 3.2.2 is nog steeds mogelijk te faciliteren ondanks de nieuwe maatregelen.

---

⁶⁶ Kamerstukken II, 19-09-2023, Kamerbrief aanpak belastingconstructies en fiscale regelingen

De fiscale faciliteit bij bedrijfsopvolging is naar eigen inzicht als doeltreffend te stellen, maar is onvoldoende doelmatig. De doelstelling en daarmee de doeltreffendheid van de wetgever om de bedrijfsoverdracht niet in gevaar te brengen door het moeten betalen van de schenk- en erfbelasting wordt behaald. De ruime inrichting van de regeling doet recht aan de doelstelling. In deze ruime inrichting loopt de overheid echter flinke overheidsinkomsten mis en geeft ruimte voor belastingarbitrage. De BOR is daarmee onvoldoende doelmatig. Het realiseren van het beoogde beleidsdoel kan naar mijn inzichten ook via een andere route bereikt worden.

Met de informatie dat in 75 procent van de gevallen een toepassing van de BOR niet nodig zou zijn geweest bij bedrijfsoverdracht versterkt de gedachte dat een alternatieve optie mogelijk is alleen maar meer. Men moet niet willen toestaan dat met name door een kleine groep vermogende belastingplichtigen misbruik wordt gemaakt van de regeling. Ik stel dan ook voor een andere weg in te slaan om het beoogde beleidsdoel te halen. Dit zie ik voor mij in een voorwaardelijke uitstel van betaling bij bedrijfsoverdracht. Indien voldoende liquide middelen bestaan om de schenk- en erfbelasting te kunnen afdragen komt men in eerste instantie niet in aanmerking voor een uitstel van betaling. Eventueel kan vanuit de belastingplichtige wel via een redelijke argumentatie worden onderbouwd waarom uitstel toch verleend dient te worden. Op deze manier kan de bedrijfsactiviteit worden voortgezet en bij voldoende winstgevendheid de schenk- en erfbelasting worden afbetaald. Indien het bedrijf niet meer winstgevend wordt en de liquide middelen niet toereikend zijn binnen een redelijk termijn kan een vrijstelling, soortgelijk aan de huidige bedrijfsopvolgingsregeling, toch worden toegepast. De vaststelling van een redelijk termijn en een meer concrete uitwerking van een voorwaardelijke uitstel van betaling dienen verder onderzocht te worden.

Indien een nader onderzoek naar de aanpassing van de bedrijfsopvolgingsregeling slaagt, wordt oneigenlijk gebruik van de regeling in grote mate ingeperkt. Om onnodig uitstel van belastingbetaling te vermijden dient een redelijk termijn van winstgevendheid worden bepaald. Dit termijn dient zodanig te zijn ingericht dat eventuele belastingplanning onvoldoende aantrekkelijk is. De faciliteit bij bedrijfsoverdracht in zijn nieuwe vorm is daarmee beter robuust tegen oneigenlijk gebruik.

De hiervoor aangedragen mogelijkheid tot aanpassing van de bedrijfsopvolgingsregeling staan los van het voorstel dat naar voren komt uit het IBO Vermogensverdeling (Pakket B).⁶⁷ Het voorstel is een algemeen reikend alternatief en daarmee wordt in de kwalificatie voor toepassing van de regeling geen uitzonderingen gemaakt. Zowel de overgang van een aanmerkelijk belang, het inbrengen van spaargeld in een onderneming als ondernemingsvermogen vóór overlijden of schenken of andere mogelijk denkbare situaties worden allen fiscaal gelijk getrokken. Indien voldoende liquide middelen bestaan zal men daarmee in alle gevallen schenk- en erfbelasting moeten afdragen aan de fiscus. In een onderbouwing hierop val ik met name terug op het draagkracht- en buitenkansbeginsel.

---

⁶⁷ IBO (2022, 8 juli). Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling, p. 102

Staatssecretaris Van Rij gaat in zijn brief aan de Tweede Kamer ook in op de maatschappelijk ongewenste en onbelaste vermogensoverdrachten die naast oneigenlijk gebruik van de bedrijfsopvolgingsregeling binnen de schenk- en erfbelasting mogelijk zijn. Van Rij bespreekt de mogelijkheden om toekomstige voordelen onbelast aan de kinderen te doen toekomen. Hij doelt hier mede op de baby-bv, waarmee een wettelijke belaste schenking wordt ontweken. Het vermogen dat wordt opgebouwd is vanaf het eerste moment voor de baby en behoort niet tot het aandeel van de ouders. Bij de ouders is geen sprake van een verarming en daarmee kan niet gesproken worden van een schenking. Tot het heden zijn geen redelijke oplossingsrichtingen gevonden om het probleem aan te pakken. Van Rij stelt dan ook dat dit thema meer onderzoek vergt en daarbij een fundamentele wetswijziging als gevolg heeft.

Om de ontwikkelingsmogelijkheden via de baby-bv aan te pakken zie ik met name een eventuele kans voor aanscherping in het gegeven dat de zeggenschap bij oprichting bij de ouders ligt. Gekeken en onderzocht kan worden of via een fictie in de schenk- en erfbelasting de waardevermeerdering in de onderneming toch als schenking of erving kan kwalificeren. De fictie dient op die manier ingericht te zijn dat indien het zeggenschap en het vrije vermogensbeheer van de ouder daadwerkelijk naar het kind overgaat sprake is van een belaste verkrijging in het kader van de schenk- en erfbelasting. Via deze weg kan worden voldaan aan het criteria van verarming bij de ouders, die zowel bij de schenking als erving noodzakelijk is.

Wat betreft het dubbele voordeel dat wordt behaald bij het lenen met een kwalificerend hoge rente bij een derden en (een deel van) de renteverplichting via de schenkingsvrijstelling onbelast cadeau doen, kan als onwenselijk worden beschouwd. De constructie is zodoende ook als opmerkelijk meegenomen in bijlage 10 van het IBO Vermogensverdeling. Het feit dat dubbel belasting wordt ontweken door een belastingplichtige is discutabel. Zeker als men constateert dat het met name de vermogende huishoudens zijn die een dergelijke lening kunnen treffen en daarmee aanspraak kunnen doen op het voordeel. In het kader van de vermogensongelijkheid dienen hier dan ook maatregelen tegen te komen. Gedacht kan worden aan een voorwaardelijke schenkvrijstelling. De vrijstelling zou niet meer toegepast mogen worden tussen belastingplichtige waarmee een dergelijke lening is afgesloten. De vraag is echter wel of de kosten van invoering, controle en handhaving opwegen tegen de baten.

De in deze scriptie besproken fiscale regelgevingen zijn in haar huidige vorm onvoldoende robuust tegen belastingontwijking. Naar mijn mening is overheidsingrijpen dan ook noodzakelijk om tot een neutraler fiscaal stelsel te komen, waarin de groei van de vermogensongelijkheid in Nederland wordt beperkt.⁶⁸

---

⁶⁸ De baby-bv en familiebank zijn in deze scriptie niet getoetst aan haar doeltreffendheid en doelmatigheid. De constructies liggen niet ten grondslag aan een beleidsdoel en toetsing biedt om die reden geen meerwaarde.

4.4 Deelconclusie

Vanuit de samenleving bestaat een toenemende zorg wat betreft de impact van de vermogensongelijkheid op het dagelijkse leven. De fiscale onevenwichtigheden spelen een versterkende kracht in de groei van deze ongelijkheid. De scheve belastingdruk door een variatie aan druk op arbeid ten opzichte van vermogen dient aangepakt te worden. Het hebben van vermogen vormt een maatschappelijke voordeel. Het ontbreken van vermogen schaadt de mogelijkheid in de groei van menselijk kapitaal.

Indien men vermogen verkrijgt via een schenking of erving heeft dat een positief effect op de verdere vermogensontwikkeling binnen een huishouden. Om de groei in ongelijkheid en daarmee de negatieve effecten op de economie en maatschappij tegen te gaan pleit Piketty voor een progressieve vermogensbelasting. Binnen de heffing van overdracht krachtens schenking of erving dienen de ontwijkingsmogelijkheden teruggebracht worden tot nihil.

Door oneigenlijk gebruik van de fiscale regelingen komt de ontwijkingsmogelijkheid op gespannen voet te staan met het beoogde beleidsdoel. Het (demissionaire) kabinet wil de opmerkelijke belastingconstructies aan pakken. Enkele maatregelen worden in het Belastingplan van 2024 meegenomen, andere zullen later volgen of nog verder onderzoek vergen. Onder de bedrijfsopvolgingsregeling zal het aan derden verhuren van vastgoed wordt per januari 2024 per definitie niet meer aangemerkt als beleggingsvermogen in de BOR. Daarnaast zijn de vrijstelling en het vrijstellingspercentage in hun vorm aangepast. Voor het aanpakken van de baby-bv en de familiebank zijn vanuit de politiek nog geen concrete acties naar voren gekomen, deze eisen eerst meer onderzoek of inzicht.

Om de mogelijkheden tot belastingontwijking aan te pakken heb ik verschillende mogelijke maatregelen aangedragen. De BOR is ingesteld om de continuïteit bij bedrijfsoverdracht niet in gevaar te brengen, maar blijkt in zijn huidige vorm onvoldoende doelmatig. Een voorwaardelijke uitstel van betaling lijkt mij in dit kader een beter alternatief. Het is beter robuust tegen ontwijkingsmogelijkheden en zorgt op die manier voor een eerlijkere vermogensoverdracht. Wat betreft de baby-bv is gezocht naar een mogelijkheid om de rechtshandelingen die plaatsvinden via een fictie toch te kwalificeren als een schenking of erving, waardoor heffing via deze weg niet kan worden ontweken. Het bij de familiebank ontstaan van een dubbel voordeel via een combinatie van een aftrek in box 1 en een vrijstelling binnen de schenkbelasting, is door het IBO Vermogensverdeling als opmerkelijk aangemerkt. Een mogelijkheid tot aanpak bevindt zich in het aanscherpen van de voorwaarde van de mogelijkheid tot schenken. Of de baten opwegen tegen de kosten is echter de vraag.

5. Conclusie en aanbeveling

5.1 Conclusie

In dit onderzoek stonden de door het IBO Vermogensverdeling aangewezen meest opmerkelijke fiscale ontwijkingsmogelijkheden binnen de successiewet 1956 centraal. In het kader van de vermogensongelijkheid werd dieper ingegaan op de gevolgen van de ontwijkingsmogelijkheden. Het kabinet zoekt naar een aanpak die een evenwichtiger en neutraler belastingstelsel dient te brengen, waarin de schijnwerpers staan op het heroverwegen van de fiscale regelingen. In het algemeen geldt: hoe hoger het vermogen, hoe lonender de fiscale ontwijkingsmogelijkheden. De overheid loopt flinke inkomsten mis en het doet de ongelijkheid binnen de samenleving versterken.

Met deze gedachte is binnen deze scriptie onderzocht of de successiewet 1956 nieuwe wetgeving moet invoeren om de ontwijkingsmogelijkheden tegen te gaan. Het doel en de strekking van de wet is besproken, waarna de meest opmerkelijke mogelijkheden tot belastingontwijking zijn toegelicht. De invloed op de economie is aan bod gekomen en de noodzakelijkheid van het aandraagen van antimisbruikbepalingen is behandeld.

De Hoge Raad neemt de wetshistorie als uitgangspunt om het doel en de strekking van de wet te bepalen. Het belasten van een overgang waar geen tegenprestatie voor is geleverd werd uit maatschappelijk oogpunt als aanvaardbaar ervaren. De rechtsgrond vindt zich in de draagkrachtvermeerdering bij de verkrijger. Rechtvaardiging van heffing wordt onderbouwd door het buitenkansbeginsel, de sluis van heffing en voor enkele de inspanningsgedachte.

Fiscale constructies waarin belasting wordt ontweken zijn met name lucratief voor de rijkste 1 procent van de Nederlandse bevolking. Binnen de successiewet zijn de baby-bv, de rollatorinvestering en de familiebank als meest opmerkelijke constructies aangemerkt door het IBO Vermogensverdeling. De politiek stelt dat dergelijke ontwijkingsmogelijkheden te lang over het hoofd zijn gezien en zet zich in de komende belastingjaren in om de fiscale onevenwichtigheden binnen de successiewet aan te pakken.

De fiscale onevenwichtigheden in het belastingstelsel vormen een versterkende factor in de groei van de vermogensongelijkheid. Het is onder andere de scheve verhouding in de belastingdruk op arbeid ten opzichte van vermogen die de ongelijkheid in stand houdt. Voor een evenwichtig en neutraal belastingstelsel dienen de ontwijkingsmogelijkheden ingeperkt te worden. Vanuit de politiek zijn enkele maatregelen tot uitwerking gekomen en vangen vanaf het nieuwe jaar aan bij toepassing van de bedrijfsopvolgingsregeling. De nieuwe maatregelen zijn echter niet robuust tegen ontwijkingsmogelijkheden en om die reden dient de successiewet 1956 verder uitgebreid te worden met nieuwe wetgeving.

5.2 Aanbeveling

Uit de conclusie volgt dat de successiewet 1956 uitgebreid dient te worden met nieuwe wetgeving om de mogelijkheden tot belastingontwijking tegen te gaan. In het vierde hoofdstuk heb ik suggesties aangedragen om hier invulling aan te geven. De exacte uitwerking van de aanbevolen maatregelen dienen echter nader onderzocht te worden op hun effectiviteit. Om de ongelijkheid in de vermogensverdeling binnen Nederland in te perken is het van belang dat nader onderzoek wordt verricht naar de aangedragen, maar ook naar alternatieve mogelijkheden. Dit om de ontwijkingmogelijkheden binnen de successiewet tegen te gaan.

Deze scriptie kan als basis fungeren in het onderzoek naar nieuwe regelgeving binnen de successiewet 1956. Het biedt inzicht in de noodzaak van het doen van onderzoek in het kader van de vermogensongelijkheid. Een vervolgonderzoek naar de effectiviteit en uitvoerbaarheid van nieuwe maatregelen zouden een nuttige aanvulling zijn op deze scriptie en de fiscale en maatschappelijke literatuur. Uitgebreid onderzoek naar de fiscale onevenwichtigheden en hun invloed op de vermogensongelijkheid in Nederland blijft een belangrijk onderwerp. Hier moet voldoende aandacht aan worden besteedt, want ontwijken kunnen slechts de rijken.

Literatuurlijst

Artikelen

- ANP (2022). *D66 wil af van 'baby-bv' voor ontwijken erf- en schenkbelasting*
- J.E.A.M. van Dijck, G.T.K. Meussen. *Waarde in het economische verkeer*, Deventer: Kluwer 2004.
- Jongbloed fiscaal juristen. (2021). *Familiebank en rentepercentage*
- J.P. Boer. *Het ontbreken van een rechtsgrond voor de schenk- en erfbelasting. Enkele overwegingen in successie*. Bundel LOF-congres, Leiden, 2008, p. 39.
- Fiscal Advies (2021, juli). *Houd rekening met de fiscale grenzen van een familielening*.
- Frederik, J. (2019) *Hoe een goedbedoelde belastingregel voor de bakker op de hoek een goudmijn voor de allerrijksten werd*. Artikel op decorrespondent.nl
- M. Chin-Oldenziel en M. Belkaid-Koubia. *Fraus legis, het normvereiste geanalyseerd*, WFR 2013/1492
- Ministerie van Financiën. (2021, april). *Besluit Wob-verzoek beleid en uitvoering familiebank*
- Ministerie van Financiën. (2022, 29 november). *Kabinet pakt opmerkelijke belastingconstructies aan*.
Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl.
- Rijksoverheid. (2022). *Kabinetsreactie IBO Vermogensverdeling*
- Rijksoverheid. (2023). *Plannen kabinet om fiscale regelingen bedrijfsoverdracht in aangepaste vorm te behouden*.
- Van Bavel, B. (2014) *Vermogensongelijkheid in Nederland*, in: M. Kremer e.a., *Hoe ongelijk is Nederland?* Amsterdam: Amsterdam University Press 2014. WRR
- V-N 2022/21.17 ; Tweede Kamer neemt moties aan over BOR

Boeken

- Fluitman-Marinussen, J. en Van Valburch, M. (2022). *De familiebank*
- Piketty, T. (2014). *Kapitaal in de 21ste eeuw*. De Bezige Bij Amsterdam.
- Piketty, T. (2019). *Capital et idéologie*. Média Diffusion.
- Sonneveldt, F. (2022). *Wegwijs in de Successiewet*

Jurisprudentie

- HR, 13-03-2009, nr. 43 946, ECLI:NL:HR:2009:BH5619, BNB 2009/123

Rapporten

CPB (2019, december). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*. CPB Notitie. S. Groot, M. Lever, J. Möhlmann

CPB (2022, maart). *Ongelijkheid en herverdeling*. CPB Policy Brief. C. van Essen, W. Leenders, A. Lejour, J. Möhlmann, S. Rabaté

CPB (2022, april). *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*. CPB Notitie. J. Möhlmann, C. van Essen

IBO (2022, 8 juli). Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling

IBO (2022, 8 juli). Bijlage 10 Opmerkelijke belastingconstructies

SEO. 2014. 'Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht'

Ministerie van Financiën. (2020, april). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel*. Syntheserapport, publicatie-nr. 20402106.

Parlementaire stukken

Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3, p. 17

Kamerstukken II 2008/2009, 31390 nr. 3

Kamerstukken II, 2008-2009, 31 930, nr. 4, p. 2

Kamerstukken II, 2008-2009, 31 930, nr. 9, p. 6

Kamerstukken II, 2021/2022, 35572, nr. 60

Kamerstukken II, 2021-2022, 35 927, nr. 119

Kamerstukken II, 2022-2023, 36 200, nr. 1

Kamerstukken II, 2022-2023, 36 200-IX, nr. 4

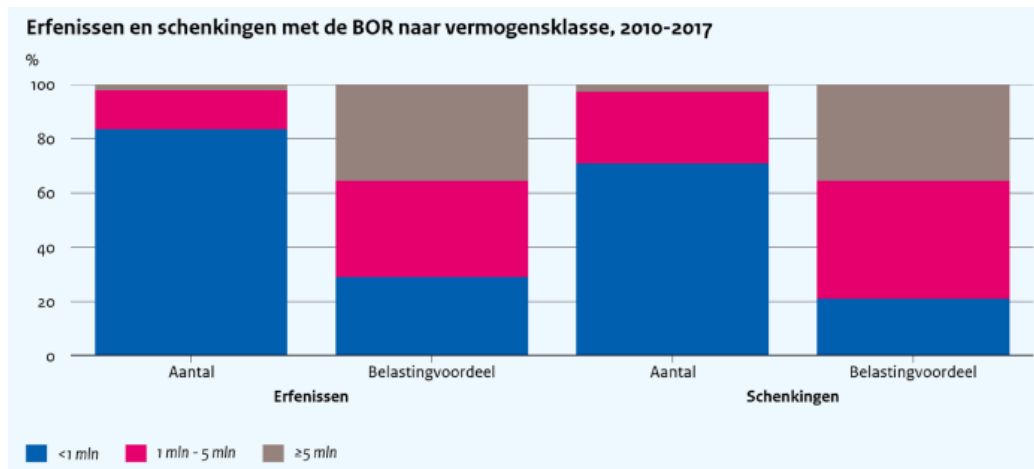
Kamerstukken II, 2022-2023, 36 202, nr. 27, afd. 10

Kamerstukken II, 19-09-2023, Kamerbrief aanpak belastingconstructies en fiscale regelingen

Kamerstukken II 2023-2024, 36 421, nr. 2

Bijlage

Bijlage 1: Belastingvoordeel BOR naar omvang schenking (rechts) en erfenis (links)

*Noot: de klasse is gebaseerd op de omvang van het ondernemingsvermogen per verkrijging (Bron: CPB)